

قانون مجازات عمومی

موجود شد و صرف وجود آن تخفیف قانونی با اختیار قاضی نیست.

تخفیف قانونی از آنجا که یکبارگی در مواد قانون ذکر شده شرایط و حالات آن معلوم و معین است محتاج بشریح و توضیح زیادتری نخواهد بود همینقدر کافی است تذکر دهیم آثار مجازات در اشخاصی که بهره مند از آنند از روی میزان محکومیتشان تشخیص میشود اگر محکومیت جنائی است آثار آنهم جنائی خواهد بود وبالعکس.

واما تخفیف قضائی از حیث موقعیت و میزان هم چنین آثار مترتبه بر آن بسته باینکه عمل مجرم جنایت باشد یا جنحه فرق میکند.

۱ - در جنایات

رعایت تخفیف در جنایات از حیث میزان و حدود در قانون پیش بینی شده و قاضی در عین اینکه مخنار است در هرگونه جرم و دربارہ هر نوع مجرمی (مگر آنکه قانون خاصی « ۱ » او را منع کند) آنرا در نظر گیرد باید مقررات قانون را از نظر دور ندارد.

قانون مجازات عمومی ایران تخفیف در مورد جنایات را منتها تا دو درجه جائز دانسته .

وبموجب ماده ۴۴ : در موارد جنایات در صورتیکه

(۱) در قانون پاره کشور ها از جمله فرانسه قتل پدر یا مادر که از روی عمد و با سبق ذهن باشد قابل تخفیف نیست .

واصل شناسائی درجه اهمیت جرم از روی میزان مجازات را مویید نظریه مزبور میدانند - برخلاف در تخفیف قضائی ماهیت عمل بنظر آنها فرق نکرده و برای تعیین نوع جرم درجه مجازات اصلی را موثر میدانند .

برخی دیگر از دانشمندان آثار تخفیف را از جهت فوق در هر دو حالت یکی دانسته و معتقدند میزان مجازات وقتی معرف نوع جرم میشود که جرم عادی و مجرم هم عادی بوده کیفیات خاص و استثنائی سبب تغییر مجازات نشود و الا در موارد استثنائی باید از حیث نوع جرم رجوع بکرده شخص مجرم و از جهت مجازات و آثار آن بآنچه که محکوم شده اند توجه کنیم .

مثلا مرد شصت ساله و مرد عادی یا شخص مدافع از ناموس خواهر با قاتل معمولی از حیث نوع عمل فرقی ندارند هر دو مرتکب قتل شده و هر دو جرمشان جنائی است منتها بر اثر وجود کیفیات خاصی یکی از آنها بموجب تخفیف قانونی مجازاتش تخفیف یافته و دیگری بر اثر تخفیف قضائی . همینطور اشخاص فوق که مرتکب جنایت شده و یکدسته از آنها بموجب تخفیف قانونی محکوم بحبس تأدیبی میشوند و دسته دیگر بتخفیف قضائی باز هم هر دو جرمشان جنائی و مجازاتشان جنحه است هر دو از حیث آثار جزائی مجازات در یک ردیف اند و با هم فرقی ندارند .

۴ - کیفیات مخففه با تخفیف قانونی قابل جمع و متناقض یکدیگر نیستند - پس اگر درباره کسی هر دو قسمت شایسته رعایت بود اول تخفیف قانونی در نظر گرفته شده و مجازات از روی آن تعیین و بعد در درجه دوم قاضی از اختیار خود استفاده میکند برعکس هر جا که کیفیات مخففه

کیفیت (۱) آزاد است - ولی همانطور که گفته شد آزادی مزبور تا اندازه محدود و نباید از میزان مقرر تجاوز کند

مثلاً از حد اکثر تخفیف که دودرجه است یا از میزان ومدت آن نمیتوان خارج شد پس محکومیت شخص بیکسال ونیم حبس مجرد جائز نیست .

در آثار تخفیف

علی الاصول ومادام که مجازات مجرم از حدود مجازات جنائی خارج نشود تخفیف فقط در اصل مجازات مؤثر بوده و در مجازات های تبعی هیچگونه اثری ندارد چنانچه در محکومیت بحبس با اعمال شاقه که بحبس مجرد تبدیل شود آثار هر دو محکومیت یکی است یعنی هر دو جنائی بوده و هر دو مستلزم یکرشته محرومیت هائی میشوند که نوعاً یکی وباهم شبیه اند

ولی اگر پس از تخفیف ، مجازات نوعاً تغییر کرده مثلاً حبس مجرد تبدیل بحبس تأدیبی گردد . در اینجا اگر چه نوع جرم ارتكابی تغییر نکرده لکن آثار تبعی مجازات تابع محکومیت شخص است .

ب - تخفیف در موارد جنحه

در امور جنحه و از نظر اینکه موضوع جرم دارای اهمیت فوق العاده نیست تا تخفیف بی اندازه موجب خطراتی گردد بیشتر قوانین اختیارات قاضی را وسیع و فقط حد اقلی برای میزان تخفیف قائل شده اند بطوری که وی میتواند هر نوع مجازات جنحه را (بغیر از آنچه که صریحاً استثناء شده) تا حد اقل مزبور تخفیف و حتی مجازات حبس را بجزای نقدی تبدیل کند .

همچنین در غالب قوانین جزائی مجازات نقدی هم قابل تخفیف بوده و قانون گذار بقاضی حق داده که تا حد

(۱) در تخفیف يك درجه مثل تبدیل حبس با

اعمال شاقه بمجرد و در تخفیف دو درجه مثل تبدیل حبس مجرد به تأدیبی .

مطابق این قانون اوضاع (۱) و احوال قضیه مقتضی تخفیف مجازات باشد هیئت حاکمه میتواند مجازاتهای جنائی را بطریق ذیل تخفیف دهد :

۱ - اعدام بحبس دائم یا موقت با اعمال شاقه .

۲ - حبس دائم با اعمال شاقه بحبس موقت با اعمال شاقه یا حبس مجرد .

۳ - حبس موقت با اعمال شاقه بحبس مجرد یا حبس تأدیبی که کمتر از دو سال نباشد .

۴ - حبس مجرد بحبس تأدیبی که کمتر از شش ماه نباشد .

۵ - تبعید باقامت اجباری یا ممنوعیت از اقامت در نقطه یا نقاط معین

۶ - محرومیت از تمام حقوق اجتماعی به بعض آن .

بشرحی که می بینیم حد اکثر تخفیف در امور جنائی بموجب قانون پیش بینی شده و گرچه قاضی بین حدود مقرر در قانون چه از حیث کمیت (۲) مجازات و چه از جهة

(۱) منظور از اوضاع و احوال مجموع عوامل و

کیفاتی است که با وقوع جرم و آسیب دیده از آن و شخصیت مجرم ارتباط داشته و مؤثر در هر يك از آنها باشد چنانچه در کیفیات مخففه که اول این فصل است بدان اشاره شد . جرم اتفاقی و مسبوق بهیچگونه فکر یا اراده مجرمانه و قبلی مجرم نبوده یا - شارالیه بیسواد - نادان و پشیمان - پیر و زمین گیر - صاحب عائله و نفقه خوار زیاد بوده یا آسیب دیده یا کسانش گذشت کرده یا مؤثر در وقوع و محرك احساسات و خشم و هیجان مجرم یا اطرافیان او شده یا هر دو از حال طبیعی خارج بوده اند یا جهل بقانون و یا حمایت از مال و ناموس (در مواردی که سبب معافیت از مجازات نیست) و امثال آنها موجود است .

(۲) بین حد اقل و اکثر مجازات مثلاً در حبس مجرد

بین دو سال تا ده سال

لکن این عقیده مورد اتفاق نیست و دلائل مزبور بطریق ذیل رد میشود.

۱ - چنانچه پیش اشاره شد حبس در دارالتأدیب و سایر مجازات های مقررہ برای اطفال از نظر تخفیف وضع نشده و بلکه نقصان تمیز و تشخیص و بالتبع مسؤلیت در اطفال موجب وضع مجازات مخصوص و علیحده در باره آنها گشته و بر فرض هم که بعقیده بعضی آنها تخفیف بگیریم باز شرح گذشته تخفیف قضائی و قانونی بایکدیگر قابل جمع و مانع یکدیگر نمیشوند

۲ - درست است که مجازات اطفال بمنظور تربیت و اصلاح آنهاست ولی گاه اتفاق میافتد بعضی اطفال بقدری حساس و زودفهم و تیزهوش و درعین حال قابل تربیت و ترحم اند که همان جهات مذکورہ در اول این فصل برای لزوم تخفیف در باره مجرمین عادی ممکن است در حق آنها بمراتب بیشتر صادق باشد - و از طرف دیگر قابلیت اصلاح و تربیتشان هم ممکن است بمراتب از مجرمین عادی و از حد متصور در قانون زیادتیر، بنابراین اتلاف وقت بیشتری از آنها که باید صرف تحصیل گردد جائز نخواهد بود.

۳ - با توجه باینکه قانون بمنفع مجرمین تفسیر و تعبیر میشود اساساً وقتی در باره افراد مجرم عادی و واجد ارکان مسؤلیت رعایت تخفیف کنیم بطریق اولی باید درباره اطفال صغیر مرافق و رحیم بود - خاصه که عوامل مسؤله دیگری در تربیت اطفال (مقصود ابوین است) موجود و قاضی میتواند از این راه (۱) نیز منظور قانون را تأمین کند.

رویه قضائی در کلیه کشورها نیز از این عقیده پیروی میکند.

نکته قابل بحث دیگر میزان حد اقل در جزای نقدی و غرامت است که چون در ماده ۴۵ معین نشده برخی چنین نتیجه میگیرند که قاضی میتواند ولو بیکریال غرامت پائین بیاید.

(۱) الزام اولیاء طفل بترتیب او

معنی آنرا تنزل دهد ولی نظر اکثریت علماء بر اینست که چون در تخفیف مجازات مقصود ارفاق بمجرم از نظر مجازات بدنی است شامل جریمه و جزای نقدی نخواهد بود - بهمین جهت است که اگر کسی علاوه بر مجازات های بدنی و سالب آزادی بجزای نقدی هم باید محکوم شود تخفیف مزبور فقط در قسمت اول مؤثر است و محکومیت بجزای نقدی باید بمیزان مقررہ برای اصل جرم باشد بدون آنکه بتوان از حد اقل مقرر در قانون پائین تر آمد.

قانون مجازات عمومی ایران نیز پیروی از همین اصل نموده و ماده ۴۵ گوید:

در موارد جنحه اگر اوضاع و احوال قضیه مقتضی تخفیف باشد محکمه میتواند مجازات «حبس تأدیبی» را تا ۸ روز تخفیف داده و یا آنرا تبدیل بغرامت نماید.

پس همانطور که در قانون مصرح است فقط مجازات «حبس تأدیبی» قابل تخفیف است و بنابراین اگر کسی علاوه بر مجازات مزبور باید بجزای نقدی و غرامت هم محکوم شود و یا آنکه اساساً مجازات او نقدی است دیگر نمیتوان غرامت آنرا پائین آورد.

حتی بعقیده (۱) برخی حبس در دارالتأدیب هم (که مخصوص اطفال است) قابل تخفیف یا تبدیل بجزای نقدی نیست بچند دلیل:

اول آنکه قانونگذار خود تخفیف خاصی برای آنها قائل شده و مجازات آنها را بطور مخصوصی در نظر گرفته است.

دوم - حبس در دارالتأدیب بمنظور تربیت و اصلاح اخلاق طفل وضع شده و تربیت و اصلاح طفل قابل تخفیف نخواهد بود

سوم - در قانون (ماده ۴۵) فقط حبس تأدیبی قابل تخفیف ذکر شده

(۱) آنها که باصطلاح معمول قشری بوده پیروی مطلق

از عبارت قانون و نص صریح میکنند

برعکس دسته دیگر گویند که قانون در این باب ساکت است لکن حد اقل تخفیف در غرامت نباید از حد اکثر جزای نقدی در امور خلافی پائین آید با این حال نظر اولی صحیح تر است چه قانونگذار با علم بحد اکثر مجازات خلافی در تعیین حد اقل غرامت سکوت اختیار کرده و با آنکه در مجازات حبس حد اکثر تخفیف را از حد اعلاى مجازات خلاف بالاتر معین کرده معینا برای غرامت میزانی معین نکرده است.

علاوه گاه میشود که بموجب پاره مواد قانون حبس کمتر از دو ماه قابل تبدیل بجزای نقدی است که میتوان از قرار روزی پنج ریال هم تعیین نمود در این صورت با اختیار قاضی در تعیین ۸ روز حبس و تبدیل آن بروزی ۵۰۰ ریال میبینیم که از حد اکثر غرامت در امور خلافی هم که ۵۰۰ ریال است کمتر میشود.

پس بنا بر آنچه که گفته شد قاضی در امور جنحه اختیار دارد که در هر کجا موجبات تخفیف را فراهم دید میزان مجازات را تا ۸ روز حبس تأدیبی پائین آورد یا آنرا تبدیل بفرامت کند.

ولی این نکته نیز نا گفته نماند که اگر حد اکثر تخفیف در قانون پیش بینی شده حد اقل آن نیز بطور غیر مستقیم معین و آن عبارتست از حد اقل مجازات اصلی جرم بطوری که اگر مجازات مزبور شش ماه تا دو سال است و قاضی مجرمی را که باید بچنین مجازاتی محکوم شود مستحق تخفیف دانست باید از ۶ ماه پائین آمده و میزان مجازات را بین ۸ روز و ۶ ماه معین کند و الا مرتکب خلاف قانون گشته رأی او مورد باز رسی در دیوان عالی تمیز واقع می شود.

همچنین اگرچه اختیار قاضی در تخفیف جرم جنحه وسیع و بموجب ماده ۴۵ مطلق (۱) است لکن بعضی موارد

(۱) یعنی درباره کلیه مجرمین اعمال میکند

است که قانونگذار از نظر شخصیت مجرمین بخصوص اختیارات مزبور راهم محدود کرده و چون تجربه دیده شده که بعضی از آنها از نظر ماهیت فکری و خطرات اجتماعی که برای مردم دارند مستحق بهره مندی از همان اندازه تخفیفی که برای افراد عادی - و بلکه قابل ارفاق جامعه مقرر شده - نمیباشند؛ اینست که در باره این اشخاص میزان تخفیف را کمتر کرده اند و یا در حق بعضی از آنها بموجب برخی قوانین اساساً تخفیف ممنوع است مثلاً کشتن پدر یا مادر در نزد آنها قابل ترحم و تخفیف نیست همچنین در باره کسانی که باسبق ذهن و تهیه مقدمات و تشریفات قبلی بعضی از جرائم بزرگ را انجام میدهند تخفیف بمراتب کمتر از سایر مجرمین است و یا بالاخره در مورد تکرار و تعدد و جرم که بهترین دلیل بر شقاوت نفس و پستی فکر و ضعیف شدن امید اصلاح در مجرم است دست قاضی در دادن تخفیف زیاد باز نبوده و ملزم بر رعایت حدود و مقررات خاصی است.

قانون مجازات عمومی ایران نکات فوق را در نظر گرفته و در موارد تکرار یا تعدد یا هر کجا که مجرم در اثر وجود یکی از علل و کیفیات نامبرده باید بمجازات شدید برسد قاضی را ملزم نموده که از میزان معینی از تخفیف پائین تر نیاید:

ماده ۴۵ مکرر - در موارد تکرار یا تعدد جرم و همچنین در کلیه مواردی که مطابق قانون مجرم باید بحد اکثر مجازات محکوم شود هرگاه محکمه (دادگاه) موجبات تخفیف مجازات را موجود بداند میتواند مرتکب را بکمتر از حد اکثر محکوم کند بدون اینکه بتواند مجازات را بکمتر از حد اقل تنزیل دهد و هرگاه مجازات مقرر بدون حد اقل و اکثر باشد محکمه میتواند در مورد حکم اعدام و حبس دائم یکدرجه و در سایر موارد فقط تا معادل یکربع از میزان جزائی اصل عمل را تخفیف دهد.